

การพัฒนาระบบการคัดกรองมะเร็งเต้านมในสตรีไทย

ชื่อ - นามสกุล นางบังอร สุภาเกตุ..... ตำแหน่ง นักวิชาการสาธารณสุขชำนาญการ
หน่วยงาน กลุ่มอนามัยวัยทำงาน สำนักส่งเสริมสุขภาพ

การพัฒนาระบบการคัดกรองมะเร็งเต้านมในสตรีไทย เป็นการพัฒนาการดำเนินงานที่กรมอนามัยได้รณรงค์ให้สตรีไทยตรวจเต้านมด้วยตนเองมาตั้งแต่ปี 2542 สำหรับประเทศไทยมะเร็งเต้านมเป็นปัญหาที่สำคัญและคุกคามต่อสุขภาพของสตรีไทยเป็นสาเหตุการเสียชีวิตอันดับหนึ่งมาตั้งแต่ปี 2542 และอัตราการตายจากโรคมะเร็งเต้านม (Mortality Rate of Breast Cancer) จาก 1.8 ต่อแสนประชากรในปี พ.ศ. 2539 เป็น 12.4 ต่อแสนประชากรในปี พ.ศ. 2559 ซึ่งมีแนวโน้มสูงขึ้น เนื่องจากส่วนใหญ่พบเป็นมะเร็งเต้านมในระยะลุกลาม การคัดกรองมะเร็งเต้านมจึงมีความสำคัญสำหรับประเทศไทย โดยเน้น Public Education เรื่องปัจจัยเสี่ยงและประโยชน์ของการค้นหามะเร็งเต้านมแต่เริ่มแรกและการสร้างความตระหนักต่อสุขภาพเต้านม (Breast Health Awareness หรือ BHA) เน้นการให้ความรู้แก่ประชาชนจนเกิดพฤติกรรมการตรวจเต้านมด้วยตนเอง (Breast Self Examination หรือ BSE) อย่างสม่ำเสมอ ซึ่งวิธีการนี้ยังเหมาะสมกับบริบทประเทศไทยที่ยังไม่สามารถใช้เครื่อง Mammogramที่เป็นเทคโนโลยีราคาแพง เป็น Mass Screening ได้

จากการทบทวนการดำเนินงานที่ผ่านมา พบจุดอ่อนของการดำเนินงาน ดังนี้ 1) ขาดการรวบรวมจัดเก็บข้อมูลในเชิง Evidence เพื่อเป็นการนำเสนอสถานการณ์ ปัญหาและความสำเร็จ 2) ต้องมีกลยุทธ์เพื่อเข้าถึงสตรีกลุ่มเป้าหมายเพื่อให้มีพฤติกรรม BSE 3) การพัฒนาศักยภาพบุคลากรสาธารณสุขให้มีทักษะการตรวจเต้านมที่ถูกต้อง ก่อนขยายผลสู่ อสม. และสตรี 4) ระบบการดูแล และส่งต่อ 5) การพัฒนาบทบาทการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายต่างๆ ในปี พ.ศ. 2555 กรมอนามัยและมูลนิธิถันยรักษ์ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีจึงได้นำผลจากการทบทวนการดำเนินงานมาพัฒนาระบบการคัดกรองมะเร็งเต้านมในประเทศไทยร่วมกันจัดทำโครงการสืบสานพระราชปณิธานสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์มหาราช 10 ปี วัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรมการตรวจเต้านมด้วยตนเองของสตรีไทยอายุ 30-70 ปี อุบัติการณ์โรคมะเร็งเต้านม ขนาดของก้อนมะเร็งเต้านม(Cancer size) ระยะของโรคมะเร็งเต้านม (Staging) และศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพฤติกรรมการตรวจเต้านมด้วยตนเอง กับขนาดมะเร็งเต้านม ระยะของโรคมะเร็งเต้านม และอัตราการรอดชีพ กลุ่มเป้าหมาย สตรีไทยอายุ 30-70 ปี อยู่ในโครงการฯ จำนวน 1.9 ล้านคน(Cohort) ดำเนินการใน 21 จังหวัดนำร่อง โดยมีรูปแบบการดำเนินงานที่เริ่มต้นด้วยการตรวจเต้านมตนเอง (BSE) ตามด้วยการตรวจโดยเจ้าหน้าที่ (Clinical Breast Exam: CBE) แล้วจึงยืนยันว่าเป็นก้อนหรือไม่โดย Ultrasound และ Mammogram ติดตามผลการดำเนินงานโดยการจัดเก็บข้อมูลผ่านเว็บไซต์โครงการสืบสานพระราชปณิธานฯ การประเมินผลการดำเนินงาน ประเมินผลเมื่อโครงการดำเนินงานมาครบ 5 ปี (2555 - 2560) ในสตรีอายุ 30-70 ปี ในพื้นที่ดำเนินการ 21 จังหวัด จำนวน 1.9 ล้านคน พบว่าการตรวจเต้านมตนเองสม่ำเสมอสูงถึงร้อยละ 70 แสดงให้เห็นว่าการตรวจเต้านมด้วยตนเอง (BSE) โดยใช้รูปแบบของโครงการนี้มีคุณค่าควรแก่การสนับสนุนให้เป็นเครื่องมือในการคัดกรองมะเร็งเต้านม เพราะมีหลักฐานเชิงประจักษ์ที่สรุปได้ว่าการตรวจเต้านมด้วยตนเองสม่ำเสมอที่ตรวจสอบได้ สามารถค้นพบก้อนมะเร็งขนาดไม่เกิน 2 ซม.ได้มากกว่า ค้นพบการเป็นมะเร็งเต้านมในระยะแรกได้สูงกว่า และมีอัตราการรอดชีพโดยวัดจากระยะที่ปลอดเหตุการณ์ (Survival analysis) ที่นานกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับกลุ่มที่ตรวจเต้านมด้วยตนเองไม่สม่ำเสมอ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย เพื่อให้เกิดความยั่งยืนของโครงการ ใช้แนวคิดและยุทธศาสตร์การส่งเสริมสุขภาพ PIRAB ดังนี้

1. **Partnership** สร้างการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนทั้งจากกระทรวงสาธารณสุขเป็นผู้ขับเคลื่อนการดำเนินงาน มูลนิธิถันยรักษ์ฯ มูลนิธิ พอ.สว. เป็นหน่วยงานที่ช่วยสนับสนุนการปฏิบัติงานและสนับสนุนงบประมาณให้กับสตรีที่ป่วยเป็นมะเร็งเต้านมที่ยากไร้ได้เข้ารับการดูแลรักษาอย่างเท่าเทียม สปสช.เป็นหน่วยสนับสนุนงบประมาณบริการสร้างเสริมสุขภาพและป้องกันโรค P&P

2. **Investment** การลงทุนด้านทรัพยากรและงบประมาณ โดยสนับสนุนให้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องให้มีการลงทุนด้านการพัฒนาทรัพยากรบุคคล การจัดหาเครื่องอัลตราซาวด์เคลื่อนที่ การขับเคลื่อนการดำเนินงานในระดับพื้นที่

3. **Regulate** ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องมีนโยบายสาธารณะ พัฒนาบุคลากรศูนย์อนามัยให้เป็นผู้สืบสานระดับเขต เพื่อการกำกับติดตามการดำเนินงานให้เป็นไปตามรูปแบบการดำเนินงาน

4. **Advocate** ชี้นำให้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย หรือมาตรการ หรือวิธีการ ในระดับต่างๆ โดยสร้างผลงานวิชาการ การใช้ข้อมูลของโครงการฯสนับสนุนข้อมูลสถานการณ์โรคมะเร็งเต้านมในแต่ละพื้นที่ให้ Policy Maker ตัดสินใจ

5. **Building Capacity** การฝึกอบรมเจ้าหน้าที่สาธารณสุข, อสม.เชี่ยวชาญ เกี่ยวกับเทคนิคการตรวจเต้านมด้วยตนเอง การพัฒนาบุคลากรเพื่อเป็นผู้สืบสานให้สามารถดำเนินการตามระบบการคัดกรองมะเร็งเต้านมที่ได้กำหนดแนวทางและรูปแบบไว้ การฝึกอบรม แพทย์ที่ไม่ใช่รังสีแพทย์ พยาบาล เพื่อให้สามารถทำ Targeted Breast Ultrasound